

TARTU ÜLIKOOOL
RAKE

SISeturvalisus KOV-IDE ARENGU- DOKUMENTIDES JA PARLAMENDI- ERAKONDADE VALIMISPLATVORMIDES

Lõppraport
30. aprill 2014

Uuringu tellis siseministeerium.

Uuringu koostas Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus RAKE.

Uuringu autorid: Kerly Espenberg
Oliver Nahkur
Jane Saluorg
Elvo Themas

RAKE on võrgustikutüüpi rakendusuringute keskus. Meie missiooniks on tõsta teadmisel põhineva otsustamise osakaalu Eesti ühiskonnas. Lisaks RAKE meeskonnale kaasame kõrgeima kvaliteedi tagamiseks oma uuringutesse parimaid valdkonnaeksperte nii Tartu Ülikoolist kui vajadusel ka väljastpoolt. RAKE võrgustik hõlmab kõiki TÜ sotsiaalteadlasi ning meditsiini-, loodus-, tehnika- ja humanitaarteaduste valdkonna esindajaid.

Kontaktandmed: Lossi 36-124, 51003, Tartu
<http://www.ec.ut.ee/rakendusuringud>

SISUKORD

Sissejuhatus.....	4
Siseturvalisuse käsitlemine KOVide arengukavades	5
Siseturvalisusega seotud eesmärgid KOVide arengukavades	5
Siseturvalisusega seotud tegevused KOVide arengukavades	7
Siseturvalisusega seotud komisjonid KOVides	8
KOVide terviseprofiil – turvalisustegurid ja arenguvajadused	9
Riiklikud siseturvalisusega tegelejad KOVides	10
Vabatahtlikud siseturvalisusega tegelejad KOVides	12
Kokkuvõte	13
Siseturvalisusega seotud eesmärgid parlamendierakondade valimisplatvormides	15
Poliitikasoovitused ja täiendavate siseturvalisust puudutavate uuringute vajadus	17

SISSEJUHATUS

Uuringus antakse ülevaade, millised on Eesti kohalike omavalitsuste (edaspidi KOV) arengukavades ja terviseprofiilides seatud ning parlamendi erakondade valimisplatvormides toodud siseturvalisust puudutavad eesmärgid ja kavandatavad tegevused siseturvalisuse suunal. Saadud teadmised võimaldavad tõhustada siseturvalisuse valdkonna eesmärkide seadmist ja täitmist ning on sisendiks siseturvalisuse arengukava 2015–2020 koostamisel.

Siseturvalisuse valdkonna analüüsimiseks kasutati järgmisi andmeallikaid: KOVide arengu- ja tegevuskavasid, terviseprofiile ning parlamendi erakondade valimisplatvorme. Arengu- ja tegevuskavadest koondati info, kas ja millised on planeeritavad siseturvalisust puudutavad tegevused. Analüüsimiseks kasutati arengukavasid veebileheküljelt <http://portaal.ell.ee/arengukavad>. Juhul, kui veebileheküljel arengukava puudus või oli kehtetu, otsiti täiendavalt infot KOVide koduleheküljelt.

Terviseprofiilidest süstematiseeriti info, kuidas kogukondlikku turvalisust mõjutavat situatsiooni kajastatakse, millised on kogukonna turvalisusega seotud probleemide põhjused ja kas on välja pakutud lahendusi probleemide kõrvaldamiseks. Analüüsimiseks kasutati terviseprofiile veebileheküljelt <http://www.terviseinfo.ee/tervise-edendamine/tervise-edendamine-paikkonnas/paikkonna-terviseprofiil/valminud-terviseprofiilid>. Juhul kui veebileheküljel terviseprofiil puudus või oli kehtetu, otsiti täiendavalt infot KOVide koduleheküljelt.

Parlamendierakondade 2011. aasta valimisplatvormide analüüsimiseks kasutati Eesti Reformierakonna¹ ja Eesti Keskerakonna² veebilehtesid. Kuna Isamaa ja Res Publica Liidu ja Sotsiaaldemokraatliku Erakonna kodulehtedel ei olnud valimiste programmi üleval, siis kasutati nende puhul muid internetiallikaid³.

Analüüsis keskenduti eelkõige turvalisusega seotud struktuuride (näiteks politsei, pääste, naabrivalve, abipolitsei) olemasolule ja tegevusele KOVides. Tähelepanu pöörati ka KOVide poolt arengukavas sõnastatud eesmärkidele ja tegevusele seoses turvalisuse ja ohutuse tagamisega. Vaadeldi ka noortekeskuste olemasolu ja KOVide toetust turvalisuse valdkonnas. Analüüsi tegemisel lähtuti sellest, kuidas on KOV siseturvalisusele lähenenud: tänavavalgustust, kergliiklusteede rajamist, lagunevate hoonete lammutamist, ohtlike jäätmete käitlemist, laste mänguväljakute olukorda jms käsitleti analüüsis arengukavas siseturvalisusega seotuna juhul, kui arengukavas oli selline seos turvalisuse või ohutusega loodud. Mitmetes arengukavades on eespool nimetatud käsitletud kui infrastruktuuri kvaliteedi tõstmise mehhanisme, jäätmekäitluse toimimise parandamise võimalust ja laste vaba aja sisustamise võimalust ja pole määratletud nende seos siseturvalisusega. Sel juhul ei käsitletud neid turvalisuse osana ka analüüsis.

Analüüsis selgus, et mitmetes arengukavas leidub üks-ühele samasuguseid lauseid. Sellest võib järeldada, et arengukavade koostajad tutvuvad olemasolevate dokumentidega ning võtavad sealt eeskujuna üle osad, mis sobivad nende konteksti.

¹ <http://www.reform.ee/valimisplatvorm-2011>

² http://www.keskerakond.ee/valimised/EK%20Valimisplatvorm_14%2001%2011.pdf

³ Isamaa ja Res Publica Liidu valimisplatvorm on kättesaadav lehelt

<http://www.enes.ee/storage/manifestos/2011/5-IRL-i%20valimisprogramm.pdf> ja Sotsiaaldemokraatlikul Erakonnal: <http://www.enes.ee/storage/manifestos/2011/6-Sotsiaaldemokraatliku%20Erakonna%20valimisprogramm.pdf>.

SISETURVALISUSE KÄSITLEMINE KOVIDE ARENGUKAVADES

Siseturvalisusega seotud eesmärgid KOVide arengukavades

Enamikus kohalike omavalitsuste (edaspidi KOV) arengukavades on püstitatud teiste hulgas ühe valdkonnana ka siseturvalisuse tagamise, arendamise ja parandamisega seonduvaid eesmärgid. Mõnedes arengukavades on siseturvalisust kajastatud valla visioonis ja missioonis. Näiteks on siseturvalisusega seonduva missioonina sõnastanud Vasalemma vald, Kiviõli linn, Avinurme vald. Visioonina on turvalisusega seonduva sõnastanud näiteks Aseri vald, Jõhvi vald, Jõgeva vald, Roosna-Alliku vald. Mõned näited on toodud järgnevas tekstikastis.

Näiteid siseturvalisuse kajastamisest KOVi arengukavas sõnastatud visioonis ja missioonis

Väljavõte Pajusi valla visioonist: Pajusi valla haldusterritoorium on aastaks 2031 tasakaalustatud majanduse ja kaasaegse infrastruktuuriga turvaline, puhas, looduskaunis ja meeldiv elamispaik.

Väljavõte Meeksi valla visioonist: Meeksi vald aastal 2022 on meeldiv elupaik - inimkeskne, keskkonnasõbralik, heakorrastatud ja turvaline vald Lämmijärve kaldal.

Väljavõte Palupera valla missioonist: Palupere valla kogukond väärtustab tasakaalustatud, tervislikku ja turvalist eluviisi.

Väljavõte Raasiku valla missioonist: Raasiku valla missiooniks on heakorrastatud ja turvalises keskkonnas inimsõbraliku, tasakaalustatud ja konkurentsivõimelise arengu kindlustamine.

Allikas: valdade arengukavad

Leidub ka selliseid KOVe, mis ei ole arengukavades välja toonud või sõnastanud turvalisusega seonduvaid eesmärgid (nt Võru linn, Saarepeedi vald, Kohtla vald, Illuka vald, Kohtla-Järve linn). Neid KOVe, mille arengukavades siseturvalisusega seonduvad eesmärgid puuduvad (sh ka teiste valdkondade raames sõnastatult), on paarikümne ringis.

Enamjaolt käsitletakse KOVide arengukavades **eesmärgina valla turvalisuse tagamist või turvalise elukeskkonna pakkumist vallas elavatele ja valda külastavatele inimestele**. Mõned KOVid (nt Avinurme vald) on arengukavas välja toonud, et turvalisusega seonduvaid eesmärgid käsitletakse ka osana „sotsiaalsest turvalisusest“, mille all ei peeta silmas ainult sotsiaalhoolekannet, vaid ka näiteks politsei ja päästeteenistuse tegevuse tagamist, arendamist ja kaasajastamist.

Osades KOVides on turvalisusega seonduvad eesmärgid sõnastatud üldisemalt, teistes spetsiifilisemalt. Üldsõnaliselt on siseturvalisuse tagamisega seotud eesmärgi sõnastanud näiteks Suure-Jaani vald (sama sõnastust on arengukavas kasutanud ka Tarvastu vald):

„Suure-Jaani vallas on ametkondlike pädevuste ja elanike hulgas tehtava ennetustegevuse mõjul tagatud üldturvalisuse hea tase. Elukeskkonna parandamise ja ohtude miinimumini viimise tagajärjel on elukeskkond muutunud ohutumaks ja inimsõbralikumaks. Päästeteenistuse ennetustööle suunatud tegevuse tagajärjel on ühiskond teadlik ümbritsevatest ohtudest ja inimesed käituvad ohte ennetavalt ning kaaskodanikke toetavalt.“

Spetsiifilise eesmärgi sõnastuse näiteks on Puka valla arengukavas toodud eesmärk:

„Puka vallas on turvaline ja hästi korraldatud liiklus. Toimib aktiivne teavitustöö meelemürkide kahjulikkusest ja tarbimise tagajärgedest. Noortele on loodud igakülgset võimalust vaba-aja veetmiseks. Toimub ennetustöö kuritegevuse vähendamiseks noorte hulgas. Kõik elamud on varustatud suitsuanduritega. Toimib vabatahtlik päästetegevus, mis on varustatud kaasaegse tehnikaga ja väljaõppinud töötajatega ning on loodud tingimused päästetehnika hoidmiseks.“

Paljudes arengukavades on sõnastatud konkreetne/konkreetsed turvalisuse valdkonna eesmärk/eesmärgid, lisaks sõnale „turvalisus“ on kasutatud näiteks sõnastusi „korra- ja õiguskaitses“ ning „avalik kord ja turvalisus“. Leidub arengukavasid, kus on toodud nii turvalisuse visioon, missioon kui sõnastatud selle valdkonnaga seotud eesmärgid. Näide Meremäe valla arengukavast:

„Meremäe vald on turvaline elukeskkond piirkonnas elavatele ja seda külastavatele inimestele. Selleks [on] seatud järgnevad eesmärgid: vallas toimib vabatahtlik päästekomando; Kaitseliidu Vastseliina kompaniis on Meremäe valla liikmete arv vähemalt 20 inimest; loodud on vähemalt 2 naabrivalve piirkonda; vallas toimuvaid õigusrikkumisi on aastas alla 40 juhtumi.“

Turvalisusega seonduvat on välja toodud ka teiste valdkondade eesmärkides. Näiteks on hariduse valdkonna eesmärgina välja toodud „turvalise õpikeskkonna tagamine“ (nt Paide linn, Ambla vald, Kareda vald), tehnilise taristu valdkonnas „ohutu liiklemise tagamine“ (nt Väätša vald, Martna vald) ja sotsiaalvaldkonnas „tõkestada narkomaania, HIV jms levikut“ (nt Sillamäe linn). Teiste valdkondade kaudu on kajastatud turvalisusega seonduvad eesmärgid näiteks nendel puhkudel, kui KOV pole arengukavasse eraldi loonud turvalisust käsitlevat osa.

Kokkuvõtlikult võib **arengukavades leiduvad siseturvalisuse valdkonna eesmärgid** välja tuua järgneva loeteluna:

- ohutu liiklemine;
- asutuste, kooskämiskohtade ja kodude varustus turvalisust suurendavate süsteemidega;
- toimiva (sh vabatahtlikest koosneva) päästeüksuse olemasolu ja tegutsemisvalmidus;
- päästeüksuse tööks vajaliku taristu olemasolu;
- korrakaitsesüsteemi olemasolu ja tegutsemisvalmidus;
- naabrivalve toimimine;
- siseturvalisusega seotud vabatahtliku tegevuse, kodanikualgatuste propageerimine ja toetamine;
- riskikäitumise ja süütegude ennetus- ja selgitustöö (sh riskigruppidega);
- tuleohutuse ning päästealane ennetus- ja selgitustöö;
- laste ja noorte arenguks turvaliste tingimuste tagamine;

- politsei ja päästeteenistuse koostöö arendamine KOVi, kaitseliidu, lasteasutuste ning teiste asutuste ja organisatsioonidega;
- kriisireguleerimise tagamine;
- mänguväljakute rekonstrueerimine;
- lagunevate hoonete likvideerimine;
- vananenud küttesüsteemide väljavahetamine.

Väike hulk KOVe käsitlevad turvalisuse valdkonda veelgi laiemana. Näiteks Öru vallas on turvalisuse valdkonna eesmärkideks ka ettevõtluse arendamine, uute töökohtade loomine, töötutele ümber- ja täiendõppe võimaldamine ning sotsiaalteenuste mitmekesistamine.

Siseturvalisusega seotud tegevused KOVide arengukavades

Üldjuhul kuulub KOVide arengukavade juurde **tegevuskava siseturvalisusega seotud eesmärkide saavutamiseks**. Osa KOVidest kasutab tegevuskava asemel investeeringute kava, üldiselt on nii tegevuskava kui investeeringute kava koostatud lühema ajavahemiku kohta kui arengukava. Sageli on arengukava põhiosas eesmärkide juures ka tegevusloendid või strateegilised ülesanded eesmärkideni jõudmiseks, kuid alati ei kajastu need tegevuskavas või investeeringute kavas. Oluline on siinkohal eristada KOVide arengukavade põhiosas toodud tegevusi ja tegevuskavas sõnastatud tegevusi. Esineb KOVe, mille tegevuskavades puuduvad turvalisuse valdkonnaga seonduvad tegevused, kuigi arengukava põhiosas on turvalisuse valdkonna eesmärgid ja strateegilised ülesanded välja toodud. Samuti on KOVe, mille tegevuskavades on turvalisuse valdkonnaga seonduvad tegevused sõnastatud teiste valdkondade all (nt tehnilise taristu valdkond, laste ja noorte elu- ja õpikeskkonna tagamine jne).

Sagedasemad turvalisuse valdkonna tegevused on järgmised (tegevuskavades enam kajastatud tegevused on märgitud tärniga):

- kergliiklusteede rajamine*;
- välisvalgustuse (sh tänavavalgustuse) laiendamine*;
- tuletõrje veevõtukohtade rajamine ja korrashoid*;
- turvakaamerate paigaldamine asutuste ja kooskäämiskohtade (sh probleemsete kohtade) juurde*;
- mänguväljakute parandamine*;
- abipolitseinike tegevuse toetamine, abipolitseinike ühenduste loomine*;
- naabrivalve elavdamine, naabrivalvepiirkondade loomine*;
- vabatahtlike päästjate toetamine;
- mänguväljakute olukorra parandamine.

Vähem on turvalisuse valdkonnas välja toodud järgmisi tegevusi:

- turvalisusealase koostöö tihendamine KOVi, politsei, piirivalve, kaitseliidu, lasteasutuste, ettevõtjate ja teiste asutuste vahel;
- abipolitsei kaasamine ja tegevuse toetamine;
- kriminaalpreventiivne ennetustöö;
- liikluskorralduse parandamine;
- liiklust reguleerivate märkide ja rajatiste paigaldamine;

- tuletõrjedepoo rekonstrueerimine või rajamine;
- päästeala ja priitahtlike tegevuse propageerimine;
- tuleohutualaste ennetuskampaaniate läbiviimine ning vetelpääste tagamine supluskohtade juurde.

Eelkõige nendes KOV-ides, mille arengukava põhiosas puuduvad turvalisuse valdkonna tegevused või puudub turvalisuse valdkond tervikuna, on mitmed eelpool väljatoodud tegevused kajastatud teiste valdkondade all. Samas esineb ka valdkonnaspetsiifilisi tegevusi, mida üldiselt turvalisuse valdkonna all ei kajastata. Sellisteks tegevusteks on hariduse valdkonnas näiteks tuletõkkeuste paigaldamine haridusasutustes ja laiemalt hoonete turvanõuetele vastavuse tagamine.

Turvalisuse valdkonna tegevused, mida esines üksikutel juhtudel ja mille puhul KOV on loonud seose turvalisusega, on:

- koerte kiibistamise kohustuslikkus, loomaomanike teadlikkuse tõstmine (Tamsalu vald, Roosna-Alliku vald);
- liiklusohutuse tagamiseks parklate rajamine ja tähistamine (Väike-Maarja vald);
- süsteemse alkoholi, suitsetamise, narkomaania ja AIDS-i vastase ennetustegevuse korraldamine noorte seas (Rakvere vald);
- peremeheta ja varisemisohtlike hoonete likvideerimine (Tapa vald);
- noortuletõrjajate rühma moodustamine järelkasvu koolitamiseks (Noarootsi vald);
- helkurikampaania (Paide vald);
- ohtlike puude raie (Kareda vald).

Nagu eespool öeldud, on sageli arengukava põhiosas toodud eesmärkide juurde tegevusloendid või strateegilised ülesanded eesmärkideni jõudmiseks, kuid alati ei kajastu need KOVi tegevus- või investeeringu kavas. Enamjaolt on siiski sõnastatud strateegilised ülesanded või välja toodud tegevusloend sarnane tegevuskavas kajastatuga või kattuvad need kajastamata tegevused teiste KOVide tegevuskavas olevate tegevustega. Näiteks Rakke vallas on üheks planeeritavaks tegevuseks, mis tegevuskavas ei kajastu, vabatahtlike kaasamine abipolitsei ja päästeteenistuse töösse. Kokkuvõttes on abipolitsei kaasamine enamikes KOVide tegevuskavades olemas. Näite võib tuua ka Rakvere vallast, kus arengukavas on välja toodud, et soovitakse keskenduda näiteks naabrivalve toetamisele ja arendamisele. Rakvere valla tegevuskavas pole naabrivalve toetamist ja arendamist välja toodud, kuid naabrivalvega seonduvat on KOVide arengukavades tegevuskavades palju kajastatud.

Siseturvalisusega seotud komisjonid KOVides

Siseturvalisusega seotud komisjonide olemasolu KOVides on keeruline analüüsida, sest valdavalt puudub arengukavades põhjalikum informatsioon komisjonide olemasolu, töö sisu ja korralduse kohta. Kõige rohkem on moodustatud **kriisikomisjone**, mis on olemas näiteks Harku vallas, Jõhvi vallas, Jõgeva linnas ja Pajusi vallas. Mõned KOVid on loonud **piirkondliku kriisikomisjoni** (nt Tõrva linn, Helme vald ja Põdrala vald; Maardu linna kriisikomisjon teeb koostööd Jõelähtme ja Viimsi valdadega) ja näiteks Käina vald kuulub Hiiumaa omavalitsuste ühisesse kriisikomisjoni.

Osades KOVides on olemas **alaealiste komisjonid** (nt Kohtla-Järve linn ja Sillamäe linn) ning leidub ka **laste- ja noorsootöö komisjone** (nt Illuka vald ja Jõgeva vald). Samuti on KOVe, kus tegutsevad alalised siseturvalisusega seotud komisjonid, näiteks **õiguse- ja korrakaitsekomisjon** (nt Puhja vald, Otepää vald ja Imavere vald), **korrakaitsekomisjon** (nt Valga linn ja Võru linn), **heakorra- ja korrakaitsekomisjon** (nt Vihula vald ja Põltsamaa linn), **turvakomisjon** (nt Puka vald ja Tapa vald), **keskkonna- ja korrakaitsekomisjon** (nt Abja vald) ja **sotsiaal- ja korrakaitsekomisjon** (nt Mõniste vald). Ka teise põhifunktsiooniga komisjonid võivad muuhulgas täita siseturvalisuse tagamise ülesandeid. Näiteks Karula vallas teostab avaliku korra ja turvalisuse seiret üks kord aastas sotsiaalkomisjon. Jõgeva vallas on loodud laste hoolekande komisjon, mille tegevuse eesmärgiks on muuhulgas ennetada probleemsete isikute sattumist alaealiste komisjoni. Laekvere vallas tegutseb järelvalveinspektor, kelle ülesandeks on jälgida ka avaliku korra olukorda.

KOVide terviseprofiil – turvalisustegurid ja arenguvajadused

Terviseprofiilide olemasolu varieerub maakonniti. Näiteks Võru maakonnas on see olemas kõikidel, Tartu maakonnas vaid vähestel KOVidel. Mõningatel juhtudel on arengukavas välja toodud eesmärk koostada terviseprofiil või öeldud, et see on koostamisel (nt Ridala vald ja Koeru vald). **Terviseprofiilid erinevad oma põhjalikkuse ja terviseprofiili juurde kuuluva tegevuskava kehtimise poolest.** Paljudel juhtudel on terviseprofiil koostatud 2010. aastal ning terviseprofiili tegevuskava ajavahemikuks 2010–2012 ehk see on nüüdseks kehtetu.

Üldiselt pole turvalisuse mõjureid ja arenguvajadusi terviseprofiilides struktureeritult välja toodud. Enim on turvalisust mõjutavaid tegureid ja arenguvajadusi määratletud terviseprofiilide peatükkides „Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng“ ja „Tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond“.

Peatükis „**Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng**“ on üldjuhul välja toodud haridusasutuste varustatus turvalisust suurendavate vahenditega (nt tuleohutus), neid ümbritsevate väljakute ja teede olukord, koolitee turvalisus (nt kergliiklustee ja ülekäiguraja olemasolu), mänguväljakute seisukord, ohtlike objektide olemasolu (nt valveta veekogud ja mahajäetud hooned) ning turvalisust suurendavatest projektidest ja koolitustest osavõtt. Osad mõjuritest on sõnastatud arenguvajadustena, teised n-ö täidetud vajadustena (st on varasemalt tehtud). Näiteks on üheks turvalisuse mõjuriks liikluskorraldus laste kooliteel ning Palupera valla terviseprofiilis on seda väljendatud järgnevalt:

„Palupera kooli juures on kasutatud kiiruse aeglustamiseks kiirust piiravaid liiklusmärke, samas soovivad kooliõpilaste lapsevanemad Palupera risti ka ülekäigurada.“

Peatükis „**Tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond**“ käsitletakse liikluskorralduse ja teedevõrgu turvalisust, näiteks suuremate maanteed lähedus või konkreetsete teelõikude seisukord. Peaaegu kõikides terviseprofiilides on välja toodud ajalised trendid kuritegevuse ja õnnetuste kohta KOVis, sh alaealiste süüteod, liiklusõnnetused ja tulekahjud. Paljud KOVid pole vastavaid näitajaid põhjalikumalt analüüsinud, kuid mõned KOVid on välja toonud sagedasemad õnnetuste põhjused. Näiteks on liiklusõnnetuste põhjustena nimetatud eelkõige lubatud sõidukiiruse ületamist ja alkoholihoobes sõiduki juhtimist ning elamute süttimise põhjusena alkoholihoobes inimeste hooletut suitsetamist, külmade ilmadega ülekütmist, vananenud elektrisüsteeme ja amortiseerunud küttekoldeid. Veel harvemini on pakutud

võimalikke lahendusi. Jalakäijate ja jalgratturitega toimuvate liiklusõnnetuste vältimiseks on lahendusena nähtud näiteks kergliiklusteede ehitamist. Lisaks on osa KOVidest välja toonud kuritegevuse taseme võrdluse teiste KOVidega ning avastamise osakaalud.

Esineb mõjureid, mis on siseturvalisusega kaudsemalt seotud, kuid mida esineb paljudes KOVides. Üheks selliseks on **noorte vaba aja veetmise võimaluste vähesus**, mis omakorda soodustab riskikäitumist (nt alkoholi kuritarvitamine, mille mõjul võivad noored panna toime süütegusid). Peamiste arenguvajadustena nähakse noortekeskuse rajamist või noorsootöösüsteemi arendamist KOVis tervikuna, noorte omaalgatuse ja tegevuste toetamist ja abi koolivaheaegade sisustamisel. Kaudsemaks mõjuriks võib pidada ka vanemate vähest osalust laste ja noortega tegelemisel ning alkoholismi. Ehkki peaaegu kõikide KOVide puhul on kirjeldatud alkoholipoliitikat, on vähestel sõnastatud eraldi arengueesmärgid ja -ülesanded. Mõnedes KOVides (nt Haapsalu linnas ja Hanila vallas) on läbi viidud ka turvavöö kasutamise uuringud.

Enamikul KOVidest, millel on terviseprofiil, on koostatud ka tegevuskava selle elluviimiseks. Nendes on sagedamateks tegevusteks kergliiklusteede ja tänavavalgustuse rajamine, mänguväljakute parandamine ning naabrivalve elavdamine. Harvemini on välja toodud traumade, õnnetuste, tuleohutuse, veekoguga seotud õnnetuste jms alaseid ennetuskampaaniaid, koolitusi, praktilisi õppuseid ning haridus- ja sotsiaalhoolekandeametuste tuleohutusnõuetele vastavaks viimist. Võrreldes KOVide arengukavades tooduga on uuteks tegevusteks näiteks traumaennetustöö arendamine, tuleohutusriskide hindamine kodudes, elanike materiaalne toetamine küttekollete parandamisel, noortetubade/noortekeskuste rajamine ja arendamine ning alaealiste teadlikkuse tõstmine alkoholi-, narko- ja tubakatoodete ohtlikkusest.

Riskianalüüsid on läbi viidud vähestes KOVides. Mitmete KOVide terviseprofiilides on välja toodud kõrgendatud riskidega objektid. Osades suurema õnnetuse riskiga ettevõtetes ja asutustes on koostatud ka riskianalüüsid ja tegevuskavad õnnetuste tarbeks.

Riiklikud siseturvalisusega tegelejad KOVides

Riiklikult tegeleb siseturvalisusega KOVides enamasti **politsei**, sh konstaabel ja abipolitseinikud. Enamasti on arengukavades välja toodud info korraolemasolu kohta, aga esineb ka KOVe, kus selline info puudub (nt Jõelähtme vald, Raasiku vald ja Kiviõli linn) või arengukavas põhineva info põhjal eeldatakse korraolemasolu (nt Iisaku vald).

Väiksemates KOVides puhul on avaliku korra tagajaks enamasti konstaabel ning need kuuluvad üldjuhul suurema politseiüksuse teeninduspiirkonda (nt Vaivara vald kuulub Ida politseiprefektuuri Narva politseiosakonna teeninduspiirkonda). Korraolemasolus ei pruugi väikeste KOVide puhul konstaabel alaliselt KOVis paikneda. See tähendab, et väikestes KOVides eksisteerib sageli konstaablipunkt, kus konstaabli vastuvõtt toimub kord nädalas. Leidub ka KOVe, kus konstaabli regulaarset vastuvõttu ei toimu (nt Karula vald ja Vormsi vald) või inimestel tuleb KOVi konstaabli vastuvõtuks pöörduda teise KOVi (nt Viru-Nigula valda teenindab Kunda konstaabel, kelle vastuvõtt toimub Kunda linnas). Mõnedes KOVides teenindab erinevaid piirkondi üks konstaabel (nt Kareda, Koigu ja Koeru valda teenindab üks konstaabel).

Suuremates KOVides on enamasti olemas konstaablijaoskond ja tihti teenindatakse ka teisi KOVe. Probleemina on arengukavades välja toodud, et mitme KOVi teenindamise korral on konstaabli töökoormus ja tegevuspiirkond suur, kuid samas vahendid operatiivseks tegutsemiseks piiratud. Sellest tulenevalt võib konstaabli tegevus kohapeal kiireks tegutsemiseks olla raskendatud, seda eriti väljaspool tööaega. Suuremates KOVides on suurema tõenäosusega olemas pidev teenindusvalmidus, menetletakse kriminaalasju, väärtegusid ja tegeletakse kriminaalpreventiivse tööga, kuid sellise tegevusjaotuse korral on kannatajaks n-ö ääremaal elavad inimesed ja nende julgeolek. Näiteks on Rägavere valla arengukavas välja toodud, et turvalisus on halvenenud pärast siseministeeriumi reformi, mille käigus likvideeriti kohalik konstaablijaoskond ning sellest, et Rägavere valla korrakaitse baseerub praegu Sõmeru vallaga ühisel konstaablil, ei piisa. **Paljudes KOVides teeb politsei koostööd naaberomavalitsuste politsei, abipolitseinike ja kaitseliiduga.** Koostöö naabritega seisneb peamiselt info vahetuses ja vajadusel lisajõudude kasutamisel. Kaitseliidult on võimalik saada lisajõude ürituste turvamiseks.

Avaliku korra tagamiseks on enamjaolt loodud **naabrivalvepiirkonnad** ning arengukavades on eesmärgina välja toodud nende arendamine ja suurendamine. Paljudes KOVides kasutatakse turvalisuse tagamiseks valvekaameraid ja teisi valvesüsteeme nagu signalisatsioon või suitsuandur (nt Türi vald, Maardu linn ja Keila linn). Paljudes KOVides osutavad valveteenust ka turvafirmad ja nende ekipaažvalved (nt Noarootsi vald, Haljala vald, Sõmeru vald, Keila linn ja Jõgeva linn). Samuti aitab avaliku korda tagada KOVi koostöö KOVis paikneva või KOVi lähedal asuva kaitseliidu rühmadega.

Paljudes arengukavades on järjest tõsisema probleemina välja toodud alaealiste poolt toime pandud avaliku korra rikkumised. Seetõttu pööratakse paljudes KOVides korrakaitsetegevuses tähelepanu ka preventiivsele tööle, eelkõige keskendutakse tööle noortega.

Piiriäärsetes KOVides on üldjuhul kohapeal olemas **piirivalve**, kuid veekoguäärsetes piirkondades on merepääste olemasolu arengukavades välja toodud vähem kui seda võis eeldada. Samuti esineb KOVides minimaalselt vetelpääste ja rannavalvega seonduvaid struktuurüksuseid või neid pole arengukavas välja toodud. Näiteks Türi vald on ainsana arengukavas välja toonud, et rannavalve on suveperioodil tagatud 60 päevaks Türi tehisjärve ääres. Eeskujuna võib nimetada ka Narva-Jõesuu linna, kus merel ja jõel aitab turvalisust tagada piirivalve ning linnal on olemas ranna- ja päästeinventar.

Enamasti on KOVides välja toodud info ka **päästeteenistuse** olemasolu kohta, aga samas esineb ka KOVe, kelle arengukavas info päästeteenistuse kohta puudub (nt Sillamäe linn, Sonda vald, Lüganuse vald) või arengukavas põhineva info põhjal eeldatakse päästeteenistuse olemasolu (nt Iisaku vald). On ka riiklikke päästeüksuseid, kuid enamasti teenindab üks komando, kus on tagatud ööpäevaringne valve, mitmeid erinevaid KOVe. Näiteks teenindab Lõuna-Eesti päästkeskuse tugikomando (asukohaga Võnnus) seitset KOVi Tartumaal ning Viljandimaa päästeteenistuse Abja tugikomando viit KOVi Viljandimaal. Mõningatel juhtudel on kohalik päästeselts sõlminud lepingu päästeteenuste osutamiseks päästeteenistusele. Näiteks Saare vallas asuv Voore Tuletõrjeselts osutab lepingu alusel päästeteenust Lõuna päästkeskusele. Osades arengukavades on välja toodud, et suuremate õnnetusjuhtumite korral saadetakse päästeteenuseid juurde naaberomavalitsustest. Näiteks Ambla valda, mida teenindab Lääne-Eesti päästkeskuse Järvamaa päästeosakonna Aravete päästekomando, saadetakse suuremate õnnetuste korral abijõudusid Tapalt, Koerust, Paidest ja Kehrast. Vähestes arengukavades on kirjeldatud üksuse päästevõimekust. Erandiks on näiteks Suure-Jaani vald, kus kohaliku päästekomando võimekust on kirjeldatud õnnetuste liikide kaupa.

Lisaks tuletõrje ja päästetööde teostamisele tegelevad päästeüksused enamjaolt ka tuleohutusosalase selgitus- ja ennetustööga elanikkonna hulgas. Samuti viiakse läbi erinevaid tuleohutusosalaseid õppuseid.

Vabatahtlikud siseturvalisusega tegelejad KOVides

Siseturvalisusega seotud vabatahtlikkus avaldub **päästeüksuste**, **naabrivalve** ja **abipolitseinike** kujul. Kui KOVil puudub kohapeal riiklik päästeteenistuse komando, on vabatahtlikud asutanud MTÜ või seltsi turvalisuse ja ohutuse tagamiseks. Erandlikuna toetab Võnnu vald vabatahtlike päästeüksuste arendamist. Arusaadavalt on KOVides, kus riiklik päästevõimekus on madalam, suurem motivatsioon toetada vabatahtlike üksuste toimimist ja arengut. Näiteks aastast 2011 pole Noarootsi vallas enam riikliku päästekomandot ning lähimad komandod on Haapsalus ja Nõval. Lähimate komandode jõudmiseks Noarootsi valda kuulub minimaalselt 30 minutit ja päästevõimekuse tagamiseks Noarootsi vallas taasasutati MTÜ Noarootsi Tuletõrjeselts. Vabatahtlike tegevusest võib näite tuua ka Kunda linnast, kus 2013. aastal lisandus vetelpäästekomando, mis tõstis oluliselt Kunda tugikomando võimekust.

Vabatahtlikud on kaasatud ka riiklikku päästestruktuuri. Näiteks on päästeteenistusel Rõngu vallas üks abikomando, mille töös osaleb 11 vabatahtlikku ja mis töötab vastavalt vajadusele. Oma eripära tõttu on Piirissaare vald organiseerimas vabatahtlike tuletõrjetegevust. Osa vabatahtlikest üksustest on moodustatud endiste riiklike komandode baasil. Näiteks Karula vallas tegutseb endise Valga päästeameti Karula tugikomando baasil loodud MTÜ Karula Vabatahtlik Tuletõrjeselts.

KOVide panus vabatahtlike tegemise toetamisel on arengukavades minimaalselt välja toodud. Erandiks on Rõuge vald, mis toetab arengukava kohaselt MTÜ Rõuge Priitahtlikud Pritsimehed liikmete päästealaste oskuste ja kogemuste pidevat täiendamist, sh koolitustel osalemist Võru päästekomando valveteenistuses, samuti ka suurõnnetuste tagajärgede likvideerimisel, õppustel ja võistlustel ning vetelpäästealases tegevuses osalemist. Misso vald toetab MTÜ-d Vabatahtlikud, et säilitada kohapealset päästeteenust. Sellel vabatahtlikul tuletõrjemeeskonnal on kaks tuletõrjeautot ning ta tagab ööpäevase valve. Haanja vald panustab kohalikku vabatahtlike päästeüksusesse, toetades depoohoone ehitamist, võimsama ja moodsama päästetehnika soetamist, päästjate koolitamist ja organisatsiooni tegutsemas hoidmist. Enamjaolt piirdub KOVi toetus vabatahtlike toetamisel siiski ruumide võimaldamise või tegevuskulude katmisega KOVi eelarvest (nt Türi vald, Järva-Jaani vald, Illuka vald, Aseri vald).

Ametlike naabrivalve piirkondadega liitujate kohta on infot väheste KOVide arengukavades. Näiteks kuuluvad ametlikku naabrivalve piirkonda naabrivalved Roosna-Alliku vallas, kus 2011. aastal oli kaks naabrivalve piirkonda ja samuti ka Sõmeru valla Papiaru naabrivalve sektor. Enamjaolt toimub KOVides naabrivalve siiski omaalgatuslikult ja mitteametlikult. Üldiselt võib arengukavade põhjal KOVe jaotada aktiivsemateks ehk KOVideks, kus naabrivalve tegutseb ja plaanis on naabrivalve tegevust laiendada (nt Ülenurme vald, kus naabrivalve on jõudnud paljudesse piirkondadesse), ja teisalt passiivseteks ehk KOVideks, kus naabrivalvepiirkondi ei ole loodud ja samuti ei ole seatud eesmärke naabrivalvesektorite loomiseks (nt Käina vald). Paljud KOVid on arengukavades välja toonud naabrivalve elavdamise olulisuse. Heaks näiteks on siinkohal Pärsti vald (kuulub nüüd Viljandi valda), mis on Naabusvalve Keskuse üks asutajatest.

Enamjaolt on arengukavades välja toodud ka abipolitseinike kohta käiv informatsioon, kui KOV on leidnud, et abipolitseinike tegevus on turvalisuse tagamiseks oluline. Heaks näiteks on Otepää vald, mis toetab kohaliku abipolitseinike süsteemi olemasolu. Suuremat abipolitseinike rolli siseturvalisuse tagamisel näeb ka Suure-Jaani vald, kes on valmis maksta abipolitseinike patrullteenistuse rakendamiseks toetusi. Põltsamaa linn tasustab abipolitseinike tööd omavalitsuse eelarvest ja Saku vald on sõlminud koostöölepingu politseiga, et abipolitseinike tegevust toetada.

Kokkuvõte

KOVide arengukavade ja terviseprofiilide analüüsis selgus, et **siseturvalisus on pigem keskmise tähtsusega valdkond**. Eriti avaldub see tegevuskavades, kus olulisimateks on sotsiaalhoolekanne ja taristulised tegevused, mis mõningatel juhtudel võivad suurendada ka turvalisust. KOVide arengukavades sisalduvad ka turvalisust puudutavad eesmärgid (sh ka missiooni või visioonina), kuid paljudele püstitatud eesmärkidele pole tegevuskavas konkreetseid tegevusi ja nende rahastamist välja toodud.

Tähelepanu tuleb pöörata ka sellele, et suur rahvaarv või kõrge KOVi indeks⁴ ei viita ilmtingimata läbimõeldud lahenduste otsimisele turvalisuse tagamisel. Mitmeid kordi kerkis esile n-õ seaduspärasus, mille kohaselt on rahvaarvult väiksem ja võimekuse indeksilt madalam KOV turvalisuse tagamiseks teinud rohkem kui rahvaarvult suured ja kõrge võimekuse indeksiga KOVid.

Positiivse küljena võib välja tuua, et **KOVid viivad läbi riskianalüüse, mille tulemustele toetudes on koostatud või on koostamisel kriisireguleerimise plaan ja moodustatud on kriisikomisjonid**. Näiteks 2009. aastal koostati Keila linna riskianalüüs, mille eesmärgiks oli välja selgitada ja hinnata linna territooriumil esineda võivaid õnnetusi ja nende tekkimise tõenäosust. Riskianalüüs oli aluseks Keila linna kriisireguleerimisplaani koostamisele.

Tervitatav on ka KOVide **koostöö teiste struktuuriüksustega turvalisuse tagamiseks ja suurendamiseks**. Näiteks teeb Nissi vald koostööd maanteeametiga, et rajada kergliiklusteid, mis omakorda aitavad kaasa liiklusohutuse paranemisele. Kohtla-Järve linnavalitsus asutas koostöös sotsiaalministeeriumi ja tervise arengu instituudiga 2005. aastal Madala Läve Keskuse, mille eesmärgiks on madala läve teenuse osutamine uimastisõltuvusega noorukitele alates 18. eluaastast. Illuka vallas on loodud menetlusteenistus, mille ülesandeks on kohtuvälise menetluse läbiviimine, avaliku korra tagamine ja järelvalve teostamine KOVile antud pädevuse ulatuses.

Korrakaitse- ja päästevõimekus KOV-is sõltub eelkõige vastavate üksuste kohalolust. **Mitmed KOVid toetavadki korrakaitseüksuste toimimist kohapeal**. Näiteks tasub Mäksa vald, mille ruumides asub Mäksa konstaablipunkt, selle kütte-, kommunaal- ja sidekulud. Nõo vallavalitsus ja politsei- ja piirivalveameti Lõuna prefektuur on mitmeid aastaid sõlminud lepinguid politsei- ja piirivalveameti Lõuna prefektuuri sihtfinantseerimiseks. Ka naabrivalve elavdamine tõstab KOVide võimekust turvalisuse tagamisel. Mitmetes KOV-ides on päästevõimekus riiklike üksuste lahkumisega kahanenud, kuid seda püütakse vabatahtlike päästeüksuste toetamisega tõsta. Oluline on ka koostöö KOVide ja siseturvalisusega tegelejate vahel.

⁴ KOVide indeksi analüüs on kättesaadav

https://www.siseministeerium.ee/public/KOV_indeks_2013_aruanne_final.pdf.

SISETURVALISUSEGA SEOTUD EESMÄRGID PARLAMENDIERAKONDADE VALIMISPLATVORMIDES

2011. aasta Riigikogu valimistel ületasid 5% künnise **Eesti Reformierakond, Eesti Keskerakond, Isamaa ja Res Publica Liit ning Sotsiaaldemokraatlik Erakond**. Alljärgnevalt antakse ülevaade, kuidas on erakondade valimisplatvormides kajastatud siseturvalisuse teemat.

Eesti Reformierakonna valimisplatvormis mainitakse turvalisust juba esimeses peatükis, kus see on välja toodud seoses erakonna majanduspoliitika eesmärgiga tõsta Eesti inimeste elatustaset. Turvalisus tagatakse valimisplatvormi kohaselt läbi stabiilse majanduskasvu ja konkurentsivõimelise majandusstruktuuri. Põhjalikult käsitleb siseturvalisust platvormi 9. peatükk „Minu Eesti on minu kindlus“, milles on sõnastatud ka Reformierakonna sisejulgeoleku- ja turvalisuspoliitika eesmärk: **inimelude, inimeste tervise ja vara edukas kaitsmine ning Eesti põhiseadusliku korra, sisemise rahu ja stabiilsuse kindlustamine**. Kavandatav poliitika ja struktuursed reformid lähtuvad kahest põhimõttest – õiguskord ja õiguskaitse.

Õiguskorra all on sõnastatud järgmised turvalisusega seonduvad aspektid:

- turvalisus algab elukeskkonnast ja ühiskondlikest hoiakutest;
- isikute põhiõiguste kaitsmine;
- kodanikuühiskonna ja riigi koostöö süvendamine turvalisuse tagamisel;
- õigusruumi selguse ja arusaadavuse suurendamine.

Õiguskaitse alapeatükk käsitleb järgmisi turvalisusega seonduvaid aspekte:

- korra- ja õiguskaitse nähtavuse, reageerimise kiiruse ja tõhususe tõstmine;
- õiguskaitse rakendumise kiiruse ja vältimatuse tagamine;
- võitlus vägivallega lähisuhetes ja koolis;
- korruptsiooni ennetamine ja tõkestamine;
- kodanike ja ettevõtete turvalisuse tagamine küberruumis;
- julgeolekuasutuste ajakohastamine ja julgeolekustrateegia pikaajaline planeerimine;
- turvalisust tagavate asutuste käsitlemine võrdsetel alustel;
- rahvusvahelise turvalisuskoostöö edendamine.

Kõik loetletud punktid on valimisplatvormis pikemalt lahti kirjutatud ning sisaldavad ka planeeritavaid tegevusi eesmärkide saavutamiseks.

Eesti Keskerakonna valimisplatvormis on siseturvalisusele pühendatud XI peatükk „Turvaline Eesti“. Peatüki sissejuhatus keskendub ainult siseturvalisuse valdkonnas töötavate inimeste panuse väärtustamise ja hindamise vajadusele, kuid sellele järgnevas tegevuskavas on nimetatud ka mitmeid teisi siseturvalisuse aspekte, mida peab erakond oluliseks: näiteks kiire korra- ja päästeteenuse kättesaadavuse tagamine, siseturvalisuse riskide ja kriiside ennetamise ning tagajärgede kiire likvideerimise süsteemi väljatöötamine, võitlus erinevate kuriteoliikide vastu, kohaliku omavalitsuse tulubaasi suurendamine, et ennetustöö osana edendada kohalikku vabaaja- ja huvitegevust ning turvalisusele suunatud linnaplaneerimine, ennetustöö parendamine, jne. Kokku on loetelus 13 punkti.

Lisaks on peatükis „Kodanikuühiskond“ nimetatud riigipoolset vajadust jätkata integratsioonipoliitikat, mille tulemusena tunneksid kõigi Eestis elavate rahvusgruppide esindajad ennast siin turvaliselt.

Isamaa ja Res Publica Liidu valimisprogrammis käsitletakse siseturvalisusega seonduvaid teemasid samuti peatükis „Turvaline Eesti“. Peatüki rõhuasetus on suunatud kuritegude ennetamisele ja karistuspoliitikale, mis peab olema õiglane ja mõjus. Tegevuskavas on loetletud märksõnadena erakonna prioriteetid turvalisuse suurendamisel ning neid toetavad tegevused.

- Kuriteoennetus: eelkõige noortele suunatud tegevused, naabrivalve toetamine, linnaruumi korrashoid, turvakaamerate paigaldamine ja tänavavalgustus.
- Kuritegevusvastase võitluse prioriteetid: kriminaalasutuste tegevuse ja vahendite suunamine eelkõige varjatud kuritegudele ning alaealistega seotud ja nende vastu suunatud kuritegudele.
- Avaliku korra kaitsmine: korrakaitseüksuste suurema nähtavuse tagamine ja abipolitseinike tegevuse toetamine.
- Uimastid: narkootikumide jätmise keelatus, narkoennetusraha suurendamine.
- Liiklusohutus ja pääste: liiklusturvalisuse jätkuv suurendamine ja liiklusjärelvalve, enam kiiruskaameraid, tugeva ühendhäirekeskuse loomine ja ühele hädaabinumbri (112) üleminek ning vabatahtlike päästjate tegevuse toetamine.

Lisaks seondub siseturvalisusega peatükk „Tugev ja kindel riik ja õigussüsteem – õiglane Eesti“, kus on eesmärkidenä toodud korrupsiooni tõkestamine, riigi õigusabi saamise võimaluse suurendamine ja kohtukulude vähendamine ning konservatiivse immigratsioonipoliitika jätkamine.

Sotsiaaldemokraatliku Erakonna valimisprogrammis puudub siseturvalisust käsitlev peatükk. Programmist tervikuna leiab üksikuid viiteid siseturvalisusega seotud teemadele.

- Tagame õiguskindluse. Me ei toeta üleöö toimuvaid muutusi õiguskeskkonnas ja väldime erakondlikku seadusandlusega manipuleerimist.
- Ühtne, rahumeelne ning turvaline Eesti on võimalik vaid juhul, kui eestikeelse avaliku sfääri kõrval on rahvusvähemustele tagatud oma kultuuri arendamise ja keele säilitamise tingimused.

POLIITIKASOOVITUSED JA TÄIENDAVATE SISETURVALISUST PUUDUTAVATE UURINGUTE VAJADUS

Analüüsitulemuste põhjal saab teha järgmised soovitused siseturvalisuse valdkonna arendamiseks kohalikes omavalitsustes:

- korraldada kohalike omavalitsuste ametnike koolitusi siseturvalisusega seotud teemade paremaks mõistmiseks;
- koostada parimaid arengukavasid eeskujuks võttes praktiline juhendmaterjal siseturvalisusega seotud teemade kajastamiseks kohalike omavalitsuste arengukavades;
- ühtlustada kohalike omavalitsuste arengu- ja tegevuskavade struktuur.

Jätakuks käesolevale arengukavade, terviseprofiilide ja valimisplatvormide analüüsile võiks uurida KOVidelt küsitluse ja intervjuude vormis, milliseid sisulisi tegevusi kohalikul tasandil siseturvalisuse suurendamiseks ellu viiakse ning võrrelda tulemusi käesoleva analüüsi tulemustega. Kuna arengukavad on reeglina koostatud kümneks ja enamaks aastaks, siis annab see parema ülevaate siseturvalisusega seonduvatest arengutest KOVi tasandil. Teiseks võiks küsitleda elanikkonda, et saada teada, milliseid turvalisust puudutavaid kitsaskohti tajuvad elanikud konkreetses omavalitsuses ning võrrelda tulemusi arengu- ja tegevuskavaga ning paikkonna terviseprofiiliga. Kolmandaks võiks küsitleda siseturvalisusega seotud MTÜ-sid ja kodanikeühendusi (sh vabatahtlikud päästjad ja naabrivalve), et selgitada välja, millisena tajuvad nemad koostööd KOV-iga ning millised on tegutsemise kitsaskohad.